МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

УДК 372.881.111.22

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І КУЛЬТУР У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бігич О. Б.
bkbpearl@gmail.com
Київський національний лінгвістичний університет
Дата надходження 03.09.2018. Дата прийняття до друку 10.10.2018

У статті представлено сучасні технології формування у молодших школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності. Проаналізовано статті фахового електронного видання, присвячені технологіям навчання іноземних мов і культур у початковій школі. Унаслідок кількісного аналізу виявлено як найзапитаніші, так і епізодично використовувані вчителями іноземної мови початкової школи технології навчання молодших школярів. Останні (технології) проілюстровано прикладами різних етапів уроку англійської мови.
Ключові слова: технологія навчання, іншомовна міжкультурна комунікативна компетентність, початкова школа.

Бигич О. Б. Киевский национальный лингвистический университет
Современные технологии обучения иностранным языкам и культурам в начальной школе
В статье представлены технологии формирования у младших школьников иноязычной межкультурной компетентности. Проанализированы статьи профессионального электронного издания, посвященные технологиям обучения иностранным языкам и культурам в начальной школе. В результате количественного анализа выявлены как наиболее востребованные, так и эпизодически используемые учителями иностранного языка начальной школы технологии обучения младших школьников. Последние (технологии) проиллюстрированы примерами разных этапов урока английского языка.
Ключевые слова: технология обучения, иноязычная межкультурная коммуникативная компетентность, начальная школа.

Bigych O. B. Kyiv National Linguistic University
Modern technologies of teaching foreign languages and cultures in primary school
Abstract. ***Introduction.*** Technologies of teaching foreign languages and cultures take significant place in the system of foreign education in primary school. Purpose. The purpose of the article is to consider modern technologies of teaching foreign languages and cultures, that are often used by teachers of foreign languages in primary school. Methods. Analytic review of the articles by foreign language teachers on their experience of using modern technologies of teaching foreign languages and cultures serves as the method of study. The experience proves objectively predominance of one or another technology of teaching primary school pupils. Results. As a result of 60 articles analysis the most and the least used technologies of teaching foreign language to the primary school pupils have been defined. Game technologies (30%) take the first place; teaching technologies with the use of aids (20%) – the second; project technologies (12%) – the third; computer teaching technologies (7%) – the fourth. The fifth place is shared by differential/individual teaching technologies, "Dialogue of cultures" and grouped (interactive) teaching (5%), the sixth – "Portfolio" and theories of research tasks solution (3,3%), the last – technologies of problem and integrated teaching, information communication technologies, edutainment and storytelling (1,6%). Conclusion. To form intercultural foreign communicative competence to primary school pupils primary school teachers use modern technologies of teaching foreign languages and cultures, which are relevant to the age and interests of primary school pupils.
Key words: teaching technology, foreign language intercultural competence, primary school.

Постановка проблеми. З-поміж освітніх завдань, вирішуваних учителем іноземної мови на сучасному етапі розвитку іншомовної освіти в різних типах закладів середньої освіти, виокремлюється навчання іноземної мови як інструменту спілкування в діалозі культур і цивілізацій, у процесі якого учні пізнають культуру країн(и) виучуваної іноземної мови й оволодівають іншомовною міжкультурною комунікативною компетентністю. Одночасне звертанням до мови й культури в контексті іншомовного міжкультурного спілкування уможливлює краще оволодіння школярами навчальним матеріалом, підвищує їхню комунікативно-пізнавальну мотивацію, сприяє особистісному розвитку, зокрема позитивно впливає на емоційний стан.

Іншомовна міжкультурна комунікативна компетентність як цільова на різних ступенях навчання іноземної мови, зокрема в початковій школі, формується шляхом використання сучасних технологій навчання іноземних мов і культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перелік сучасних технологій навчання іноземних мов і культур у різних типах закладів середньої й вищої освіти наведено в колективній монографії (Ніколаєва та ін., 2015), а також оприлюднено в авторських виступах на фахових науково-методичних конференціях (Бігич, 2017f). Кейсову, подкаст і блог технології формування у студентів і школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності під час різних організаційних форм навчання іноземної мови представлено в колективній монографії (Бігич та ін., 2017) і низці авторських статей (Бігич 2017a, 2017b, 2017d).

Однак використання цих та інших сучасних технологій навчання іноземних мов і культур у процесі формування в молодших школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності під час різних організаційних форм навчання іноземної мови (урок, самостійна робота, позакласна робота) ще не було досліджено комплексно.

Мета статті – виявити сучасні технології навчання іноземних мов і культур, найчастіше використовувані вчителями в процесі формування в молодших школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності Методом дослідження є аналітичний огляд статей учителів іноземних мов початкової школи щодо їхнього досвіду використання сучасних технологій навчання іноземних мов і культур, оскільки саме він (досвід) об'єктивно підтверджує популярність тієї чи іншої технології навчання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Задля виявлення сучасних технологій навчання іноземних мов і культур, найчастіше використовуваних учителями в процесі формування в молодших школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності, було здійснено аналітичний огляд статей учителів іноземних мов початкової школи щодо їхнього досвіду використання сучасних технологій навчання іноземних мов і культур.

З-поміж статей, надрукованих у 2011-2018 р.р. в електронному виданні "Foreign Languages" (режим доступу www.iyazyki.prosv.ru), виокремлено 60 статей, назви і зміст яких є дотичними до технологій навчання іноземних мов і культур саме в початковій школі. На рис. 1 зображено кількісне співвідношення згаданих у відібраних статтях технологій навчання іноземних мов і культур у початковій школі.

Як і слід було очікувати, найзапитанішими вчителями іноземних мов початкової школи виявились ігрові технології (30%), що пояснюється попереднім домінуванням гри як провідного виду діяльності в дошкільному віці та її постійним залученням до процесу навчання молодших школярів іноземної мови.

Друге місце посіли технології навчання з використанням опор (20%), що зумовлено віковими особливостями молодших школярів, зокрема такими різновидами їхнього мислення, як наочно-образне й схематичне.

На третьому місці розмістились популярні наразі проектні технології (12%), які передбачають розроблення учнем під контролем учителя творчих продуктів, що мають практичне значення.

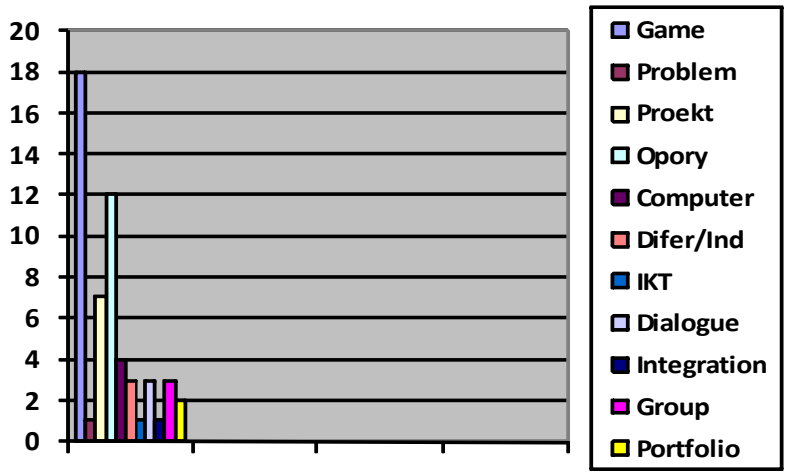

Рис. 1. Кількісне співвідношення технологій навчання іноземних мов і культур у початковій школі

Четверте місце посіли технології комп'ютерного навчання (7%). П'яте місце поділили технології диференційованого / індивідуалізованого навчання, "Діалог культур" і групового (інтерактивного) навчання (5%). Шосте місце належить технології "Портфоліо" (3,3%).

Останнє місце поділили технології проблемного й інтегрованого навчання й інформаційно-комунікаційні технології (1,6%).

Водночас з-поміж проаналізованих виокремимо статті, автори яких оприлюднили свій досвід використання технологій навчання іноземної мови в початковій школі, не наведених у класифікації в колективній монографії (Ніколаєва та ін., 2015). Це технологія ед'ютейнмент (1,6%), техніка storytelling (1,6%) і технологія теорії вирішення дослідницьких завдань (3,3%), які за частотою використання займають два останні місця.

Характерні ознаки технології ед'ютейнмент (упровадження сучасних форм розваг у систему традиційних організаційних форм навчання; надання учням знань візуальними засобами, подання інформації в неформальному стилі; наявність захоплення як безпосереднього інтересу школяра; акцентування розваги з одночасним формуванням стійкого інтересу до учіння й усуненням його психологічного дискомфорту; залучення гри, завдяки універсальності якої учіння стає ефективнішим; використання сучасних технологій навчання, зокрема й інформаційно-комунікаційних, які сприяють максимальному залученню учнів до освітнього процесу) уможливлюють її трактування як комбінованої технології, яка об'єднує інші технології навчання: ігрові, з використанням опор, інформаційно-комунікаційні тощо. На нашу думку, всі технології, використовувані вчителями іноземних мов саме в початковій школі, можуть бути віднесені до технології ед'ютейнмент як її різновиди, назва якої перекладається як "навчання через розвагу".

Цікавішим, на нашу думку, є використання цієї технології в навчанні дорослих, тому її залучено до процесу формування у студентів магістратури методичної компетентності викладача іноземної мови на практичних заняттях з методики навчання іноземних мов і культур (Бігич, 2017c).

Не обійдена нашою увагою й техніка storytelling, яка була використана А. Г. Мокіною (Складанчук) у навчанні старших дошкільників англійського усного мовлення, зокрема аудіювання й переказу автентичної англомовної казки (Бігич і Мокіна, 2013a 2013b, 2014). При цьому ця техніка була осучаснена як digital storytelling – цифрове розповідання: автентичні казки "Pete the Cat", "The Very Hungry Caterpillar", "The Frog Family", "The Clever Bird" пред'являлись вихователем і переказувались дошкільниками з опертям на їхні мультимедійні презентації.

Актуальність технології теорії вирішення дослідницьких завдань наразі підтверджується численними публікаціями вчителів-практиків. Сутність цієї технології полягає у вирішенні школярами так званих "відкритих завдань" – тобто таких, які не мають єдиного правильного рішення. Наприклад, Imagine a picture, describing the presence of a cat, but we can't see it. Варіанти відповідей учнів:

1. A frightened mouse is running in a hole.
2. The dog is under the tree. It is barking and looking at the top of the tree.
3. A broken jar of cream is on the floor and you can see the cat's footsteps nearby.
4. The smiling girl is giving food Wiscas for her favourite cat (Мазаева).

Особливість технології теорії вирішення дослідницьких завдань полягає в тому, що школяр замість пасивного об'єкта навчання стає активним суб'єктом творчості, а навчальний матеріал, зокрема знання, з предмета засвоєння перетворюються на засіб досягнення певної творчої мети (Зацепина). Технологія теорії вирішення дослідницьких завдань спрямована на практичний розвиток творчої особистості школяра, який мислить нестандартно, здатен знайти вихід навіть із найскладнішої ситуації й упоратись з усіма завданнями, які постають перед ним (Нечаєва).

Набір навчальних прийомів технології теорії вирішення дослідницьких завдань надзвичайно великий. (Укладаючи їх перелік, ми зупинилися на цифрі 55). Полегшуючи й урізноманітнюючи види навчальної діяльності вчителя іноземної мови й школярів, ці прийоми створюють умови для розвитку пізнавального інтересу останніх (Зацепина).

Водночас використання вчителями іноземних мов і культур навчальних прийомів технології теорії вирішення дослідницьких завдань ускладнюється через те, що іноземна мова є одночасно й предметом вивчення, й засобом їх вирішення. Учні мають не лише навчитись творчо вирішувати завдання, а й володіти різновидами мовної компетентності (фонетичною, лексичною, граматичною, техніки читання й письма), які, в свою чергу, є підґрунтям різновидів мовленнєвої компетентності (в аудіюванні, в читанні, в говорінні, в письмі). Саме тому весь спектр навчальних прийомів технології теорії вирішення дослідницьких завдань не може бути використаний учителем іноземної мови початкової школи в процесі формування у молодших школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності.

Прийоми технології теорії вирішення дослідницьких завдань можуть бути застосовані на будь-якому етапі уроку іноземної мови (Нечаєва). Проілюструємо низку навчальних прийомів прикладами з проаналізованих статей.

Початок уроку. Етап – повідомлення теми уроку.

Навчальний прийом – "Відгадай загадку"

Тема уроку – "Fruit"

Завдання: відгадайте загадку й самостійно визначте тему уроку: Monkeys eat me, kids do too. Gorillas love me, how about you? (A banana) (Нечаєва).

Початок уроку. Етап – мовленнєва зарядка.

Цілі етапу: активізація тематичних лексичних одиниць; автоматизація мовленнєвих дій учнів у вживанні граматичної структури питального речення Is it…..?

Навчальний прийом – "Відгадай загадку".

Тема уроку – "Animals".

Завдання: здогадайтесь, що це за тварина:

It can jump, but it is not a kangaroo,
It can run, but it is not a dog,
It can swim, but it is not a fish,
It is strong, but it is not an elephant.

Початок уроку. Етап – мовленнєва зарядка.

Цілі етапу: активізація тематичних лексичних одиниць; удосконалення компетентності в техніці письма.

Навчальний прийом – Кола по воді

Тема уроку – "Seasons"

Завдання : Доберіть якомога більше слів до кожної літери слова «season»:

S – summer…
E – Earth…
A – autumn…
S – snowy…
O – October…
N – nasty…[11].

Основна частина уроку. Етап – укладання монологу-опису.

Тема уроку – "My Hobby"

Навчальний прийом – синквейн.

Завдання: укладіть тематичний синквейн і з опертям на нього розкажіть про своє хобі.

1. My hobby
2. interesting, favourite
3. to collect, to read, to write
4. It depends on your tastes.
5. leisure activities

Варіант відповіді учня: I like my hobby very much. It`s interesting and favourite. You can collect, and read, and write. It depends on your tastes. Spend your leisure activities all days (Нечаєва).

Основна частина уроку. Етап – укладання монологу-опису.

Тема уроку – "Seasons".

Навчальний прийом – синквейн.

Завдання: укладіть тематичний синквейн і з опертям на нього розкажіть про свою улюблену пору року.

1. Winter
2. cold snowy
3. ski skate play snowballs
4. like winter holidays
5. My favourite season

Варіант відповіді учня: Winter is cold and snowy. We can ski, skate and play snowballs in winter. All people like winter holidays. Winter is my favourite season (Зацепина).

Основна частина уроку. Етап – укладання діалогу-розпитування.

Навчальний прийом – біном фантазії.

Прийом передбачає створення чогось нового, нікому невідомого, чого раніше не існувало: об'єктів з паперу / картону / пластика (наприклад, зібрати тварину з геометричних фігур) чи створення одного об'єкта з інших (наприклад, зібрати тварину з літер англійського алфавіту) (Зацепина).

Тема уроку – "Animals".

Завдання учневі 1: придумати й намалювати незвичну тварину.

Завдання учневі 2: розпитати про незвичну тварину (її колір, розмір, частини тіла тощо).

Заключна частина уроку. Етап – підбиття підсумків уроку.

Навчальний прийом – квиток на вихід.

Це прийом рефлексії: учні підбивають підсумки уроку, аналізують свої дії, здобуті знання, доходять висновків, відповідаючи на запитання, написані в білеті: Що я зрозумів? Чого я не зрозумів? Про що я хочу запитати? (Зацепина).

Висновок. Таким чином, з метою формування в молодших школярів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності вчителі початкової школи використовують сучасні технології навчання іноземних мов і культур, найдотичніші до вікових особливостей та інтересів молодших школярів.

Водночас технологію теорії вирішення дослідницьких завдань вдало доповнює технологія розвитку критичного мислення. В освітньому процесі з іноземної мови обидві технології не суперечать одна одній. **Перспектива** подільших наукових розвідок передбачає дослідження навчальних прийомів технології розвитку критичного мислення на початковому ступені навчання іноземної мови й культури в закладі середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

Бігич, О. Б. (2017a). Блог і подкаст технології формування міжкультурної компетентності на різних ступенях навчання іноземної мови. *Іноземні мови, 3*, 3-9.

Бігич, О. Б. (2017b). Блоги як сучасні засоби формування міжкультурної компетентності. *Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія, 29*(2), 18-21.

Бігич, О. Б. (2017c). Ед'ютейнмент як технологія формування методичної компетентності викладача іноземної мови. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка, 4,* 119-126.

Бігич, О. Б. (2017d). Електронний кейс як засіб формування у майбутніх менеджерів туризму міжкультурної компетентності. *Іноземні мови, 1*, 17-22.

Бігич, О. Б. (2017e). *Методична скарбничка вчителя / викладача іспанської мови: формування лінгвосоціокультурної компетентності*. Київ: Вид. центр КНЛУ.

Бігич, О. Б. (2017f). *Сучасні технології навчання іноземних мов і культур*: Презентації виступів 21 квітня 2017 року на всеукраїнській науково-практичній конференції "Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів та сектору безпеки"; 08 грудня 2017 на ІІІ міжнародній науково-практичній конференції "Актуальні проблеми іноземної філології та освітній соціокультурний процес". Взято з http://bigich.knlu.edu.ua/Conferences.htm

Бігич, О. Б. і Мокіна, А. Г. (2013a). Експериментальне навчання старших дошкільників англомовного аудіювання з використанням мультимедійної презентації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 6*(72), 66-70.

Бігич, О. Б. і Мокіна, А. Г. (2013b). Зорово-слухові орієнтири сприймання та запам'ятовування англомовного аудіотексту старшими дошкільниками: результати експериментального навчання. In N*astolení moderní vedy – 2013* : čateriály IX mezinárodní vědecko-praktická konference, 27 září – 05 října 2013 roku. – Díl 8. Pedagogika. Psychologie a sociologie. Hudba a život (pp. 37-39). Praha: Publishing House "Education and Science" s.r.o. Retrieved from http://www.rusnauka.com/29_SSN_2013/Pedagogica/5_146268.doc.htm.

Бігич, О. Б. і Мокіна, А. Г. (2014). Зоро-слухові підказки для переказу англомовної казки старшими дошкільниками: результати експериментального навчання. В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), У*країна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 19-21 бер. 2014 р. (сс. 534-536). Київ, Україна: Вид. центр КНЛУ.

Бігич, О. Б., Руснак, Д. А., Стрілець, В. В., Коробейнікова, Т. І., Ярошенко, О. В. і Ігнатенко, В. Д. (2017). *Кейсова і подкаст технології формування міжкультурної компетентності* [колективна монографія]. Київ, Україна: Вид. центр КНЛУ.

Зацепина, Н. В. *Приёмы технологии ТРИЗ в системе работы учителя английского языка*. Взято из https://infourok.ru/ispolzovanie-tehnologii-triz-na-urokah-angliyskogo-yazika1742836.html

Королева, М. *Использование технологии Эдьютейнмент на уроках и во внеурочной деятельности на начальном этапе обучения английскому языку*. Взято из www.iyazyki.prosv.ru/2017/04/use-of-edutainment-technology/

Лизогуб, А. В. *ТРИЗ и РКМ технологии как средство развития критического и творческого мышления учащихся на уроках английского языка*. Взято из https://infourok.ru/triz-i-rkm-tehnologii-na-urokah-angliyskogo-yazika-1082263.html

Мазаева, Г. *Развитие творческого мышления через ТРИЗ технологию*. Взято из http://iyazyki.prosv.ru/2018/08/development-creative-thinking/

Ніколаєва, С. Ю., Борецька, Г. Е., Майєр, Н. В., Устименко, О. М. і Черниш, В. В. (2015). *Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх й вищих навчальних закладах* [колективна монографія]. Київ, Україна: Ленвіт.

Нечаєва, Я. С. (2017). Использование элементов технологии ТРИЗ на уроках английского языка. *Научно-методический электронный журнал "Концепт", 33*, 47-51. Retrieved from http://e-koncept.ru/2017/771127.htm

REFERENCE

Bihych, O. B. (2017a). Bloh i podkast tekhnolohii formuvannia mizhkul'turnoi kompetentnosti na riznykh stupeniakh navchannia inozemnoi movy. Inozemni movy, 3, 3-9.

Bihych, O. B. (2017b). Blohy iak suchasni zasoby formuvannia mizhkul'turnoi kompetentnosti. Naukovyj Visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia Filolohiia, 29(2), 18-21.

Bihych, O. B. (2017c). Ed'iutejnment iak tekhnolohiia formuvannia metodychnoi kompetentnosti vykladacha inozemnoi movy. Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: pedahohika, 4, 119-126.

Bihych, O. B. (2017d). Elektronnyj kejs iak zasib formuvannia u majbutnikh menedzheriv turyzmu mizhkul'turnoi kompetentnosti. Inozemni movy, 1, 17-22.

Bihych, O. B. (2017e). Metodychna skarbnychka vchytelia / vykladacha ispans'koi movy: formuvannia linhvosotsiokul'turnoi kompetentnosti. Kyiv, Ukraina: Vyd. tsentr KNLU.

Bihych, O. B. (2017f). Suchasni tekhnolohii navchannia inozemnykh mov i kul'tur: Prezentatsii vystupiv 21 kvitnia 2017 roku na vseukrains'kij naukovo-praktychnij konferentsii "Inshomovna pidhotovka pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv ta sektoru bezpeky"; 08 hrudnia 2017 na III mizhnarodnij naukovo-praktychnij konferentsii "Aktual'ni problemy inozemnoi filolohii ta osvitnij sotsiokul'turnyj protses". Vziato z http://bigich.knlu.edu.ua/Conferences.htm

Bihych, O. B. i Mokina, A. H. (2013a). Eksperymental'ne navchannia starshykh doshkil'nykiv anhlomovnoho audiiuvannia z vykorystanniam mul'tymedijnoi prezentatsii. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka, 6(72), 66-70.

Bihych, O. B. i Mokina, A. H. (2013b). Zorovo-slukhovi oriientyry spryjmannia ta zapam'iatovuvannia anhlomovnoho audiotekstu starshymy doshkil'nykamy: rezul'taty eksperymental'noho navchannia. In Nastolení moderní vedy – 2013 : materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference, 27 září – 05 října 2013 roku. – Díl 8. Pedagogika. Psychologie a sociologie. Hudba a život (pp. 37-39). Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o. Retrieved from http://www.rusnauka.com/29_SSN_2013/Pedagogica/5_146268.doc.htm.

Bihych, O. B. i Mokina, A. H. (2014). Zoro-slukhovi pidkazky dlia perekazu anhlomovnoi kazky starshymy doshkil'nykamy: rezul'taty eksperymental'noho navchannia. V O. V. Matviienko (Hol. red.), Ukraina i svit: dialoh mov ta kul'tur: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 19-21 ber. 2014 r. (ss. 534-536). Kyiv, Ukraina: Vyd. tsentr KNLU.

Bihych, O. B., Rusnak, D. A., Strilets', V. V., Korobejnikova, T. I., Yaroshenko, O. V. i Ihnatenko, V. D. (2017). Kejsova i podkast tekhnolohii formuvannia mizhkul'turnoi kompetentnosti [kolektyvna monohrafiia]. Kyiv, Ukraina: Vyd. tsentr KNLU.

Zatsepyna, N. V. Pryiomy tekhnolohyy TRYZ v systeme raboty uchytelia anhlyjskoho iazyka. Vziato yz https://infourok.ru/ispolzovanie-tehnologii-triz-na-urokah-angliyskogo-yazika-1742836.html

Koroleva, M. Yspol'zovanye tekhnolohyy Ed'iutejnment na urokakh y vo vneurochnoj deiatel'nosty na nachal'nom etape obuchenyia anhlyjskomu iazyku. Vziato yz www.iyazyki.prosv.ru/2017/04/use-of-edutainment-technology/

Lyzohub, A. V. TRYZ y RKM tekhnolohyy kak sredstvo razvytyia krytycheskoho y tvorcheskoho myshlenyia uchaschykhsia na urokakh anhlyjskoho iazyka. Vziato yz https://infourok.ru/triz-i-rkm-tehnologii-na-urokah-angliyskogo-yazika-1082263.html

Mazaeva, H. Razvytye tvorcheskoho myshlenyia cherez TRYZ tekhnolohyiu. Vziato yz http://iyazyki.prosv.ru/2018/08/development-creative-thinking/

Nikolaieva, S. Yu., Borets'ka, H. E., Majier, N. V., Ustymenko, O. M. i Chernysh, V. V. (2015). Suchasni tekhnolohii navchannia inozemnykh mov i kul'tur u zahal'noosvitnikh j vyschykh navchal'nykh zakladakh [kolektyvna monohrafiia]. Kyiv, Ukraina: Lenvit.

Nechaieva, Ya. S. (2017). Yspol'zovanye elementov tekhnolohyy TRYZ na urokakh anhlyjskoho iazyka. Nauchno-metodycheskyj elektronnyj zhurnal “Kontsept”, 33, 47-51. Retrieved from http://e-koncept.ru/ 2017/771127.htm